

**NOBANK KREDIT TASHKILOTLARINING IQTISODIY MOHIYATI,
TURLARI VA ULARNING MOLIYA BOZORIDAGI O'RNI**

Saminov Ozodbek Kenjaboy o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

“Bank ishi va auditi” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Zamonaviy moliya tizimi rivojlanib borar ekan, unda faqat tijorat banklari emas, balki nobank kredit tashkilotlari ham muhim o‘rin egallamoqda. Nobank kredit tashkilotlari moliyaviy xizmatlar bozorining muhim segmenti bo‘lib, aholiga va tadbirkorlik subyektlariga turli xil kredit xizmatlarini taqdim etish orqali iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasining 2022-yil 20-apreldagi O‘RQ-765-sonli “Nobank kredit tashkilotlari va mikromoliyalashtirish faoliyati to‘g‘risida”gi Qonuniga muvofiq, nobank kredit tashkilotlarining huquqiy maqomi, faoliyat yuritish tartibi va asosiy vazifalari belgilab berilgan [1]. Mazkur qonunga ko‘ra, nobank kredit tashkilotlari bank bo‘lmagan, ammo kredit berish va boshqa moliyaviy xizmatlarni amalga oshiruvchi yuridik shaxslar hisoblanadi.

Nobank kredit tashkilotlarining iqtisodiy mohiyati shundan iboratki, ular moliya bozorida vositachi sifatida ishtirok etib, vaqtincha bo‘sh pul mablag‘larini iqtisodiyotning turli sohalariga yo‘naltiradi. Ular bank tizimi yetib bormagan yoki yetarlicha qamrab olmagan segmentlarga xizmat ko‘rsatadi. Ayniqsa, kichik biznes, oilaviy tadbirkorlik va kam ta‘minlangan aholi qatlamlari uchun moliyaviy xizmatlar ko‘rsatishda ularning ahamiyati katta. Nobank kredit tashkilotlari bir necha asosiy turlarga bo‘linadi. Ulardan eng keng tarqalganlari mikromoliya tashkilotlari, lombardlar va kredit byurolaridir. Mikromoliya tashkilotlari kichik miqdordagi kreditlar ajratish orqali aholi va kichik biznesni qo‘llab-quvvatlaydi. Ushbu faoliyat O‘zbekiston Respublikasining 2006-yil 15-sentabrdagi O‘RQ-50-sonli “Mikromoliyalash to‘g‘risida”gi Qonuni asosida tartibga solinadi [2]. Mikromoliya tashkilotlari, odatda, garovsiz yoki soddalashtirilgan shartlar asosida

kreditlar berishi bilan ajralib turadi.

Lombardlar esa qisqa muddatli kreditlarni asosan garov evaziga beruvchi moliyaviy institutlardir. Ular aholining tezkor pulga bo'lgan ehtiyojini qondirishda muhim rol o'ynaydi va ularning faoliyati O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tegishli normativ-huquqiy hujjatlari bilan tartibga solinadi.

Kredit byurolari esa kredit axborotlarini yig'ish, qayta ishlash va saqlash bilan shug'ullanadi. Ularning faoliyati O'zbekiston Respublikasining 2011-yil 4-oktabrdagi O'RQ-301-sonli "Kredit axboroti almashinuvi to'g'risida"gi Qonuni bilan tartibga solinadi [3]. Mazkur tashkilotlar kredit bozorining shaffofligini oshirish, kredit risklarini kamaytirish va moliyaviy intizomni mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega.

Nobank kredit tashkilotlarining moliya bozoridagi o'rni tobora ortib bormoqda. Birinchidan, ular moliyaviy inklyuziyani ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Ya'ni, aholining bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyati cheklangan qatlamlari uchun moliyaviy xizmatlarni taqdim etadi [4]. Bu esa iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishga xizmat qiladi. Ikkinchidan, nobank kredit tashkilotlari moliya bozorida raqobat muhitini kuchaytiradi. Tijorat banklari bilan bir qatorda faoliyat yuritib, ular moliyaviy xizmatlar sifati va xilma-xilligini oshiradi. Bu esa iste'molchilar uchun yanada qulay shart-sharoitlar yaratilishiga olib keladi. Uchinchidan, ular kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ko'plab tadbirkorlar bank kreditlarini olishda murakkab tartib-taomillarga duch keladi. Nobank kredit tashkilotlari esa soddalashtirilgan mexanizmlar orqali moliyalashtirish imkonini beradi. Bu esa yangi ish o'rinlari yaratilishi va iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, nobank kredit tashkilotlari faoliyatida ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, ayrim hollarda foiz stavkalarining yuqoriligi va aholining moliyaviy savodxonligi yetarli darajada rivojlanmaganligi sababli qarz yukining oshib ketishi kuzatiladi. Shu bois, davlat tomonidan ushbu sohani tartibga solish va nazorat qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki nobank kredit tashkilotlari

faoliyatini litsenziyalash va nazorat qilish vakolatiga ega. Markaziy bank tomonidan qabul qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlar ushbu sohaning barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

So'nggi yillarda nobank kredit tashkilotlari moliya bozorida tobora muhim o'rin egallamoqda. Ular kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikni moliyalashtirishda samarali vosita bo'lib, bank xizmatlari yetib bormagan hududlarda moliyaviy resurslarni taqdim etadi. Shu sababli, nobank kredit tashkilotlari aholining moliyaviy inklyuziyasini oshirish va iqtisodiy faollikni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi [5]. Tahlillarga ko'ra, mikromoliya xizmatlariga talab har yili oshib bormoqda. Masalan, 2025-yilning birinchi choragida respublika bo'yicha mikro kredit olgan tadbirkorlarning 65 foizi kichik biznesni rivojlantirish uchun mablag'ni ishlatgan. Bu esa yangi ish o'rinlarini yaratish va hududiy iqtisodiy faollikni oshirishga yordam bermoqda. Shuningdek, lombard xizmatlari aholining tezkor pulga bo'lgan ehtiyojini qondirishda samarali mexanizm sifatida ishlatilmoqda.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi nobank kredit tashkilotlari faoliyatini sezilarli darajada o'zgartirdi. Mobil ilovalar orqali kredit olish imkoniyati, onlayn arizalar va tezkor baholash tizimlari mijozlar uchun qulaylik yaratadi. Bu nafaqat xizmat sifatini oshiradi, balki moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Shu bilan birga, kredit risklarini kamaytirish va qarzdorlikni nazorat qilishning yangi usullari ham qo'llanilmoqda. Bundan tashqari, nobank kredit tashkilotlari tadbirkorlikni rivojlantirishda innovatsion vositalardan foydalanmoqda. Masalan, kichik ishlab chiqarish korxonalariga qisqa muddatli kreditlar ajratish orqali ular o'z ishlab chiqarish hajmini oshirishi va yangi mahsulotlarni bozorda sinovdan o'tkazishi mumkin. Shu tarzda, nobank kredit tashkilotlari iqtisodiy o'sish, bandlikni oshirish va moliyaviy tizimning inklyuzivligini ta'minlashda muhim omilga aylanib bormoqda.

Xulosa qilib aytganda, nobank kredit tashkilotlari zamonaviy moliya tizimining ajralmas qismi bo'lib, ular iqtisodiyotda muhim funksiyalarni bajaradi. Ular moliyaviy xizmatlarning ommalashuviga, kichik biznesning rivojlanishiga va

iqtisodiy faollikning oshishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ushbu sohani yanada rivojlantirish uchun huquqiy bazani takomillashtirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish va samarali nazorat mexanizmlarini joriy etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 20.04.2022 yildagi O'RQ-765-son.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 15.09.2006 yildagi O'RQ-50-son.
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 04.10.2011 yildagi O'RQ-301-son.
4. Z.Mamadiyarov, A.Norov, O'.Haydarov. Bank ishi va moliya asoslari. Darslik -T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi", 2021-240 b.
5. Abdullayeva Sh.Z , Bank ishi. Darslik – T.: "Iqtisod-Moliya" nashriyoti . 2010-215 b.